

УДК 37.013:069.12(477.83)«1991/2023»

DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2026.33.363827>

Ольга Железник, м. Львів
<https://orcid.org/0000-0002-6971-7822>

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ЛЬВОВІ (1991-2023 рр.)

У статті досліджено процес розвитку музейної педагогіки у Львові впродовж 1991 – 2023 рр. з урахуванням суспільно-політичних, культурних та освітніх трансформацій в Україні. Проаналізовано науковий дискурс вітчизняних і зарубіжних учених щодо становлення музейної педагогіки як міждисциплінарної галузі, що поєднує освітні, культурні та соціальні практики. Визначено основні чинники, що вплинули на її розвиток у регіональному контексті, зокрема традиції музейної справи Львівщини, діяльність освітніх і наукових інституцій, а також вплив освітніх реформ і сучасних соціокультурних викликів.

Обґрунтовано авторську періодизацію розвитку музейної педагогіки у Львові, що охоплює три етапи: пострадянської трансформації та національно-культурної переорієнтації (1991–2004 рр.), утвердження національної стійкості й культурних практик (2005–2014 рр.) та інноваційно-інтерактивного розвитку (2015–2023 рр.). Схарактеризовано особливості кожного етапу, зокрема зміну форм і методів музейно-педагогічної діяльності, посилення взаємодії музеїв і закладів освіти, впровадження інтерактивних та інноваційних підходів до навчання. Окреслено персоніфікований контекст становлення і розвитку музейної педагогіки на Львівщині. Доведено, що музейна педагогіка у Львові функціонує як цілісна система, орієнтована на формування національної ідентичності, громадянської свідомості та культурної компетентності особистості. Підкреслено її значення в умовах воєнного стану як ресурсу збереження культурної спадщини, розвитку національної стійкості. Наголошено на зростанні ролі музейної педагогіки у формуванні національної ідентичності, громадянської свідомості та культурної компетентності особистості, особливо в умовах воєнних викликів. Окреслено перспективи подальшого розвитку музейної педагогіки як важливого ресурсу модернізації освіти та культурно-освітнього простору України.

Ключові слова: музей, музейна педагогіка, періодизація розвитку музейної педагогіки, Львів, Львівщина, незалежність України, 1991 – 2023 рр.

Постановка проблеми. В сучасних умовах утвердження національної ідентичності в умовах війни рф проти України актуалізується проблема використання потенціалу культурної спадщини, здобутків гуманітаристики, українознавства, історії у формуванні громадянської позиції, національної стійкості учнівської, студентської молоді, різних категорій дорослих. Вагомі ресурси ціннісного осмислення культурних, історичних

надбань мають музейні інституції, у просторі яких розвивається музейна педагогіка. Музейна педагогіка – сучасна галузь педагогічної науки та просвітницької діяльності, що базується на міждисциплінарному підході до навчання через поєднання принципів і засобів музеєзнавства, соціології та педагогіки. Важливо констатувати, що традиції і просвітницькі практики музейної педагогіки мають специфіку в регіональному дискурсі, що становить ціннісне підґрунтя розвитку відповідного напрямку з урахуванням історичних процесів, культурного поступу, сформованого у контексті персонології музейної справи. На окрему дослідницьку увагу заслуговує досвід музейної педагогіки у Львові у 1991 – 2023 рр., що характеризується відродженням національного музеєзнавства, поверненням відомих імен в історії національної культури, мистецтва, освіти, утвердженням національної ідентичності крізь призму музейного просвітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Музейна педагогіка, відносно молода галузь вітчизняної педагогічної науки, є предметом дослідження сучасних учених (В. Банах, & Н. Барановська (2018), С. Довгий, О. Топузов, & В. Бітаєв (2020), О. Железник (2023), О. Караманов (2020), О. Караманов, О. Сурмач & А. Шукалович (2023), О. Міхно (2025), Н. Філіпчук (2020) та ін.). Дослідники акцентують увагу на проблемах формальної, неформальної та інформальної освіти засобами музейної педагогіки, персонологічному напрямі музеєзнавства, музейного просвітництва. Проблеми розвитку музейної педагогіки в Україні загалом і на Львівщині зокрема досліджують львівські вчені О. Караманов (2020) і О. Гурін (2015), які звертаються до питань полікультурного виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів та музеїв мистецького профілю, педагогічної діяльності музеїв у сучасному освітньому просторі України.

У зарубіжному публікаційному просторі проблеми теорії і практики музейної педагогіки висвітлюються дослідниками у контексті окреслення потенціалу у вихованні особистості, формування культурної компетентності (Filipchuk et al., 2021; Hnizdilova et al., 2023). Важливо відзначити, що українські

дослідники у зарубіжних виданнях презентують сучасні музейні практики в Україні в умовах війни (Ivashko & Pawłowska, 2025; Tymkiv, 2024).

Водночас у сучасних дослідженнях фрагментарно представлено процес становлення музейної педагогіки у регіональному контексті, зокрема у Львові – одному із міст, де формувалися національні засади музеєзнавства, культурно-мистецького поступу у період здобуття Україною незалежності, що потребує системного осмислення.

Мета статті – розробити періодизацію розвитку музейної педагогіки у Львові впродовж 1991 – 2023 рр. Задля реалізації мети дослідницького пошуку визначимо такі завдання: схарактеризувати специфіку розвитку музейної педагогіки у Львові в період від здобуття незалежності України (у 1991 р.) до 2023 рр.; окреслити персоніологічний контекст становлення і розвитку музейної педагогіки на Львівщині.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано методи: *історико-педагогічного аналізу* – для визначення чинників музейного просвітництва і обґрунтування періодизації розвитку музейної педагогіки у Львові впродовж 1991 – 2023 рр.; *біографічний метод* – для виокремлення значення діячів освіти і культури у створенні просвітницького середовища музейної педагогіки у Львові.

Виклад основного матеріалу. У 1991 – 2023 рр. на тлі державотворчих процесів в Україні, що супроводжувалися піднесенням національної самосвідомості, відбувалася інституціалізація музейної педагогіки в країні загалом і у багатонаціональному Львові, який історично формувався як форпост культурозбереження, національної самосвідомості і просвітництва.

Львівщина має давні традиції музейної справи, одним із напрямів якої є культурно-просвітницька діяльність. Свідченням цьому є фундаментальні праці філолога, літературознавця, історика мистецтва, громадського діяча, музейника, автора сотень наукових та популярних публікацій І. Свенціцького (Панів, 2008), роботи музикознавця-фольклориста Ф. Колесси (Данилевич, 2024), дослідницькі праці І. Франка, присвячені галицькому краєзнавству

та ін. Давні традиції має й шкільне музейництво: так, 1903 р. у Львові за ініціативи А. Карбовяка і Л. Германа було засновано Польський шкільний музей (Довгий та ін., 2020, с. 15).

Музейна педагогіка на Львівщині розвивалася під впливом традиційного регіонального досвіду культурно-освітньої роботи в музеях та впровадження заходів із музейної педагогіки в Україні та за кордоном. Завдяки діяльності непересічних особистостей-ентузіастів (музейників, педагогів-новаторів) щодо збереження в музейному просторі зразків матеріальної та нематеріальної культури, імплементації музейної педагогіки в освітній процес шкіл, підготовку майбутніх учителів у Львові вибудувалася самобутня модель музейної педагогіки. На переконання О. Караманова (2020), така модель здатна: «поєднувати елементи просвітництва й популяризації музеїв; стимулювати молодь до множинної інтерпретації музейних предметів як культурних зразків минулого та певної епохи; актуалізувати матеріальну та нематеріальну культурну спадщину; узгоджувати різні концепції історичної пам'яті; широко застосовувати інтерактивність і віртуальний музейний простір у процесі розробки і проведення різних інтегрованих форм роботи з відвідувачами; сприяти широкому застосуванню ідей наукової освіти шляхом відкриття й популяризації центрів науки і техніки» (с. 75).

Розвиток музейної педагогіки на Львівщині загалом і у Львові зокрема відбувався суголосно до тенденцій розвитку музейної справи від початку здобуття незалежності України. Так, на думку О. Міхна (2025), «відновлення незалежності України у 1991 р. зумовило трансформацію музеїв у важливі центри національної пам'яті та громадянської освіти, що стало наслідком змін у культурній політиці держави» (с. 178-179). Н. Філіпчук (2020) переконливо доводить, що «лише за часів незалежності стало можливим об'єктивне вивчення, збереження, використання музейних зібрань у просвітницькій, культурно-освітній, науково-дослідній діяльності задля виховання особистості, громади, народу. Підвищення інтелектуального рівня суспільства, його свідомості та громадянської освіченості стає найголовнішою функцією музейної справи, музейної педагогіки» (с. 232).

В українській історико-педагогічній думці наявні різні періодизації розвитку музейної педагогіки в Україні загалом і на Львівщині зокрема. Так, О. Невмержицька (2023), В. Снагощенко (2010) визначають шість етапів розвитку вітчизняної музейної педагогіки:

- перший етап розвитку музейної педагогіки на українських землях (XVIII ст.) – просвітницький, що характеризується «зародженням музейної педагогіки, а також її ідей щодо освіти молоді людини»;

- другий етап (I половина XIX ст.) – освітньо-просвітницький: відбувається заснування освітніх музеїв (зокрема стаціонарних і пересувних педагогічних музеїв), закладаються основи співпраці музеїв та закладів освіти;

- третій етап (II половина XIX ст. – початок 20-х рр. XX ст.) – освітньо-виховний: активно створюються музеї, оновлюються форми, види та методи їхньої роботи; організовуються різноманітні виставки, активізується співпраця музеїв та закладів освіти;

- четвертий етап, що припадає на II половину 20-х рр. XX ст. – середину XX ст., – політико-просвітницький: характеризується зміною освітньої парадигми відповідно до ідеологічних засад певного політичного ладу;

- п'ятий період (60-80-ті рр. XX ст.) – суспільно-політичний етап, що виразняється новими підходами до розробки змісту і методів музейної педагогіки;

- шостий (дотичний до теми статті) (90-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.) – комунікативний етап: відбувається інтенсифікація розвитку музейної педагогіки на засадах особистісно-орієнтованого навчання, використання у музейно-освітній діяльності активних та інтерактивних форм і методів роботи.

О. Караманов (2020), дослідивши проблеми теорії і практики педагогічної діяльності музеїв в сучасному освітньому просторі, виокремив такі періоди розвитку музейної педагогіки в Україні з 1991 р. і донині:

1991 – 1995 рр. – в умовах глибокої економічної кризи відбувалося інерційне продовження радянської музейно-педагогічної традиції, проте нові реалії життя вимагали нових підходів у роботі з відвідувачами;

1996 – 2004 рр. – відбувається актуалізація значення педагогічної діяльності музеїв, що спричинює упровадження нових методик, адаптацію у вітчизняній практиці зарубіжних музейно-педагогічних технологій;

2005 – 2009 рр. – зумовлює кардинальні зміни в розумінні педагогічної діяльності музеїв, що відобразилося у створенні вітчизняних музейно-педагогічних проєктів, програм, проведенні різноманітних тематичних музейних конференцій, тренінгів тощо;

з 2010 р. – донині – відзначається масовістю музейно-педагогічних заходів в Україні та створенням якісного вітчизняного музейного освітнього продукту з урахуванням традицій минулого та викликів сьогодення (с. 3).

На основі студіювання наукових праць, документальних джерел вважаємо, що у розвитку музейної педагогіки у Львові у 1991-2025 рр. можемо виокремити три періоди:

I. 1991 – 2004 рр. – період пострадянської трансформації та національно-культурної переорієнтації;

II. 2005 – 2014 рр. – період утвердження національної стійкості і культурних практик;

III. 2015 – 2023 рр. – період інноваційно-інтерактивного розвитку.

Упродовж *I періоду (1991 – 2004 рр.)* на тлі соціально-політичних процесів державотворення в Україні відбувалася трансформація радянської музейно-педагогічної традиції в парадигмі нових реалій життя, що передбачало впровадження новітніх методик навчання та музейно-педагогічних технологій, імплементацію та реалізацію у вітчизняній практиці норм міжнародного права, що регулюють діяльність музеїв.

Означений період розвитку музейної педагогіки у Львові характеризується поступовим переходом від традиційних форм культурно-освітньої діяльності музеїв зі школярами (екскурсій, лекцій) до запровадження музейних уроків. Так, у Королівських залах Львівського історичного музею заслужений учитель України Ірина Ласкій спільно з однодумцями ініціювала проведення музейних уроків, наприклад, найпершим був музейний урок з елементами театралізації «Ренесанс у Львові» (*Лабораторія музейної педагогіки...*, 2022).

Поступово у процесі творчої співпраці вчителів (І. Ласкій) і співробітників львівських музеїв (О. Гринів, Л. Співак, І. Різун та ін.) почали формуватися традиції музейної педагогіки. Наприклад, на базі Львівської СЗШ І-ІІІ ст. №50 досвід проведення музейних уроків трансформувався у проведення інноваційних заходів «Педагогічний марафон» та «День школи в музеях м. Львова» (Караманов, & Ласкій, 2009).

Зауважимо, що в означений період сформувалася когорта освітян, дослідників, музейних працівників, які активно розбудували музейний простір Львова, використовували потенціал формальної, неформальної, інформальної освіти для просвітницької діяльності в музейному просторі. Власне, засновниками сучасної музейної педагогіки у Львові є педагог-практик І. Ласкій, методист Навчально-методичного центру освіти (НМЦО) (нині – Центру професійного розвитку педагогічних працівників м. Львова) О. Гурин, викладач Львівського національного університету імені Івана Франка О. Караманов. Діяльність освітян, дослідників (А. Васільєва, Л. Гулей, Д. Даниляк, О. Успенська та ін.) була спрямована на актуалізацію музейної спадщини, її використання в освітньому процесі, на залучення учнівської, студентської молоді, різних категорій дорослих до музейного простору міста.

Досвід львів'ян у впровадженні музейної педагогіки у просвітництві дітей та дорослих підтверджує прогностичність використання потенціалу музеїв, що передбачало опертя на зарубіжні розвідки. Вагомий вплив на розвиток музейної педагогіки у Львові мали наукові праці, навчально-методичні посібники авторства зарубіжних музейників, педагогів-практиків. Так, 2005 р. в українському перекладі була видана книга австрійського музеолога, голови наукової ради «Віртуальна бібліотека німецьких музеїв», почесного професора музеології університету Граца Фрідріха Вайдахера «Загальна музеологія». У цій праці актуалізується проблема комунікації у музейному просторі, підкреслюючи, що поняття «музейної педагогіки» передбачає синтез можливостей музею і дидактики, використання їх ресурсів для впливу на особистість шляхом відповідного структурування змісту освіти, методів і засобів цілеспрямованої педагогічної дії на основі потенціалу музейних інституцій (Вайдахер, 2005, с. 183). Саме у синергії освітніх і музейних

установ вчителі, музейні працівники Львова вибудовували стратегію розвитку музейної педагогіки на засадах академічної свободи, творчості, креативності, пошуку інноваційних форм і методів педагогічного впливу на особистість учня.

Другий період (2005 – 2014 рр.) у розвитку музейної педагогіки Львова можна номінувати як період утвердження національної стійкості і культурних практик, що було пов'язано зі стрімким національним піднесенням у всіх сферах суспільного життя, спрямованістю на формування національної самосвідомості громадян на тлі соціокультурних подій в Україні. О. Караманов (2020) зазначив, що «після Помаранчевої революції (2004) в Україні значно активізується розуміння актуальності педагогічної місії музеїв» (с. 66). В українському соціумі зростає значення національної культурної стратегії в культурній, мистецькій сферах. На переконання Н. Філіпчук (2020), «розбудова української державності, культурне, духовне відродження української нації вимагали вироблення власної державної освітньої політики, що буде ґрунтуватися на демократизації, національній спрямованості і безперервності освіти» (с. 207).

Означений період вирізнявся активною державною підтримкою музейної справи: відбувається створення нових музеїв, оновлення матеріальної бази наявних музейних інституцій, фінансування музейних інноваційних ініціатив, зокрема просвітницьких музейно-педагогічних проєктів музеїв. Освітняни, музейні працівники укладають навчальні програми, займаються активною науково-дослідницькою роботою з музейної педагогіки. У цей період інтенсивно проводяться науково-практичні заходи на базі Львівського національного університету імені Івана Франка. Науковці, педагоги, музейні працівники Львівщини беруть активну участь у всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях, круглих столах із музейної педагогіки. У 2007-2008 н. р. на історичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка уперше було апробовано курс «Основи музейної педагогіки» (укладач – О. Караманов).

Знаковими подіями було запровадження у Львові низки освітніх музейних проєктів, серед них – «Школа і музей: працюємо разом» (під егідою Управління освіти і науки Львівської облдержадміністрації за участі Львівського обласного інституту

післядипломної педагогічної освіти у 2007 р.), «Освіта через мистецтво» (2014 р.). У цих проєктах брали участь декілька львівських музеїв, проводилися музейні уроки для учнів, було видано методичні посібники для проведення модельних уроків.

При музеях було створено освітні відділи, облаштовано едукативні кімнати, для яких розробляється дидактичне наповнення на основі музейних експонатів. У школах, музеях організуються конференції, семінари, круглі столи з музейної педагогіки. Серед них – всеукраїнський семінар «Виховний потенціал музею в системі інтегративної мистецької освіти», що відбувся 23 листопада 2011 р. у СЗШ I-III ступенів № 50 м. Львова.

Низку модельних уроків з різних шкільних дисциплін упродовж 2013 – 2018 рр. було проведено в межах львівського проєкту «Єдиний культурно-освітній простір» на базі провідних музеїв міста (Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького, Львівського історичного музею, Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької). Проблематика уроків вирізнялася інтегративним підходом, у межах якого поєднувався контент біології і художньої культури, історії і художньої культури, англійської мови, художньої культури та історії, української (зарубіжної) літератури, мистецтва та англійської мови, математики та мистецтва, математики та історії, математики та мистецтва, фізики і музики, хімії та образотворчого мистецтва тощо (Караманов, 2020, с. 77).

Важливим заходом стала реалізація проєкту «Живе мистецтво – дітям» у Львівській національній галереї мистецтв імені Б. Г. Возницького), у ході якого школярі не лише ознайомлювалися з творами мистецтва на експозиції музею, а й були залучені до активної творчої діяльності: збирали репродукції картин із фрагментів-пазлів, розфарбовували листівки-розмальовки із зображенням експонатів музею.

Педагоги та музейники Львова традиційно брали активну участь у науково-методичних заходах. Так, упродовж 2005 – 2009 рр. у межах програми Міністерства закордонних справ Нідерландів, яка полягає в підтримці соціальних перетворень у нових демократичних суспільствах, реалізовувався українсько-нідерландський проєкт «МАТРА – музеї України» (за підтримки Посольства королівства Нідерландів, керівники – Мархрїт де Йонг

і Хердін Ферсхор, фінансування – Міністерство закордонних справ Нідерландів через програму соціальної трансформації МАТРА). У 25 музеях України відбулися фахові тренінги і навчання у контексті розуміння сучасної освітньо-педагогічної місії музею й ознайомлення з новітніми методиками культурно-освітньої діяльності у музейному просторі, із сучасним розумінням музейного менеджменту, музейного планування та методик музейної роботи. Найактивнішу участь у проєкті брав Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької у Львові (*Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької...*, 2026).

На означений період розвитку музейної педагогіки у Львові припадає активна участь львівських науковців, педагогів-практиків і наукових співробітників музеїв у роботі щорічної науково-практичної конференції «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи» з питань актуалізації, інтерпретації історико-культурної спадщини та використання її потенціалу в освіті та вихованні дітей. Спів організатори конференції – Національна академія педагогічних наук України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, кафедра ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта ХХІ століття».

Важливим напрямом розвитку музейної педагогіки стало видання навчально-методичних праць з музейної педагогіки: Г. Аартс, З. Мазурик «Музей: менеджмент і освітня діяльність» (2009); Д. Сапожник «Музеєзнавство та музейно-виставкова справа» (2013); матеріали до уроків в межах реалізації проєкту «Школа і музей: працюємо разом» для 5–6 класів за редактуванням О. Караманова та А. Цибки (2008) та 5–8 класів (2009) тощо.

На третій період (2015 – 2023 рр.) – період інноваційно-інтерактивного розвитку – припадає актуалізація просвітницької місії музеїв, розвиток музейної педагогіки в партнерстві освітніх і музейних інституцій, реагування на виклики гібридної війни РФ проти України. Так, музейно-педагогічні заходи у Львові набувають ознак систематичності, регулярності та масовості. На думку О. Караманова (2020), загалом в Україні у період з 2010 р. відбувається «створення якісного вітчизняного музейного освітнього продукту з урахуванням традицій минулого та викликів сьогодення» (с. 115).

Масштабні соціокультурні процеси, що відбуваються на фоні воєнних дій в Україні, позначилися на усіх сферах життя людей, впливають на їх світосприйняття, національну самосвідомість, формування громадянської позиції, національної ідентичності. Діяльність осередків освіти (шкіл) та культурозбереження (музеїв) у сфері музейної педагогіки зазнала кардинальних змін у відповідь на виклики війни: зберігаючи національну ідентичність та культурну спадщину, вони стають центрами культурної дипломатії, просвітництва, громадянського спротиву поневоленню.

Педагоги шкіл, наукові співробітники музеїв Львова, науковці, викладачі розвивають унікальну систему формальної і неформальної освіти в музейному просторі міста. Так, у музеях утверджуються інтерактивні просвітницькі практики, реалізуються освітні програми, застосовуються інноваційні форми (дидактичні ігри, квести, майстер-класи, уроки-концерти тощо), що набувають популярності серед учнів, учителів, батьків школярів. Музейними працівниками розробляються методичні поради з проведення уроків у музеях, апробуються програми навчання в музейному просторі, що відповідають шкільним навчальним програмам з мистецтва, історії, біології, християнської етики та ін. Особливе значення набуває музейна педагогіка з утвердженням Концепції Нової української школи (2018), Державного стандарту базової середньої освіти (2020).

В означений період окреслилася тенденція укладання навчально-методичних праць з проблем музейної педагогіки за авторством освітян, музейних працівників Львова. Серед них – видання: В. Банах, Н. Барановська «Експозиційна робота музеїв» (2018); П. Вербицька, Р. Пасічник «Музей як комунікативний та освітній простір» (2017); О. Караманов, О. Гурин та ін. «Культурно-мистецький простір Львова: варіації прекрасного» (2022); «Спогади львівської бруківки» (2017); методичний посібник модельних уроків «Мистецькі зустрічі у «машині часу» на експозиції музею «Літературний Львів I половини ХХ століття» (2017); О. Караманов, О. Сурмач, А. Шукалович «Музейна справа в освітньому процесі педагогічного фахового коледжу» (2023) та ін.

Досвід проведення заходів неформальної освіти в музеях Львова для дітей та дорослих у межах загальноєвропейського проєкту «Дні європейської спадщини у Львові» (*Музей міста*)

свідчить про зацікавленість громадськості в ознайомленні з культурною спадщиною багатонаціонального українського народу, що на тлі історичних потрясінь не лише не знижується – навпаки, зростає. Особливої уваги у цьому контексті заслуговують інтерактивні форми роботи в музейному просторі, що мають виражений арт-терапевтичний вплив на учасників заходів із музейної педагогіки.

Висновки. Отже, розвиток музейної педагогіки у Львові впродовж 1991 – 2023 рр. має чітко виражений етапний характер і зумовлений як загальнонаціональними суспільно-політичними трансформаціями, так і регіональними культурно-освітніми традиціями. Виокремлено три основні періоди розвитку: пострадянської трансформації та національно-культурної переорієнтації (1991 – 2004 рр.); утвердження національної стійкості й культурних практик (2005 – 2014 рр.) та інноваційно-інтерактивного розвитку (2015 – 2023 рр.). Кожен із них характеризується специфічними змінами у змісті, формах і методах музейно-педагогічної діяльності, посиленням взаємодії між освітніми та музейними інституціями.

З'ясовано, що музейна педагогіка у Львові сформувалася як цілісна система, що поєднує традиції культурно-просвітницької діяльності з інноваційними освітніми технологіями, інтерактивними формами навчання та міждисциплінарним підходом. Її розвиток значною мірою забезпечений діяльністю педагогів-новаторів, науковців і музейних працівників у контексті освітніх реформ і державної культурної політики.

Встановлено, що сучасний етап розвитку музейної педагогіки у Львові характеризується зростанням її ролі у формуванні національної ідентичності, громадянської свідомості та культурної компетентності учнівської молоді, особливо в умовах сучасних воєнних викликів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленням аналізу інноваційних практик музейної педагогіки, розширенням її цифрового та інклюзивного потенціалу, а також із вивченням можливостей адаптації кращого вітчизняного й зарубіжного досвіду до сучасних умов розвитку освіти в Україні загалом і регіонах зокрема.

Список використаної літератури

- Аартс, Г., & Мазурик, З. (упор.). (2009). *Музей: менеджмент і освітня діяльність*. Літопис. <https://ua.museum-digital.org/object/46732>
- Банах, В. М., & Барановська, Н. М. (2018). *Експозиційна робота музеїв: навчальний посібник*. Логос.
- Белов, Ю., Бурашнікова, А., Вітрук, Л., Горлова, Н., Дужа, Л., Железник, О., Журавльова, О., Караманов, О., Кернична, С., Коваленко, О., Ласкій, І., Лев, І., Мисько-Пасічник, Р., Риб'як, Г., Сабадаш, О., Співак, Л., Федорова, І., Шейко, Л., & Яремишин, Ю. (2017). *Спогади львівської бруківки: методичний посібник модельних уроків*. НМЦО.
- Вайдахер, Ф. (2005). *Загальна музеологія: посібник* (В. Лозинський, О. Лянґ, & Х. Назаркевич, пер. з нім.). Літопис. <https://www.scribd.com/document/871806693/Вайдахер-Фр-Загальна-музеологія>
- Вербицька, П. В., & Пасічник, Р. Е. (2017). *Музей як комунікативний та освітній простір: навчальний посібник*. Видавництво Львівської політехніки. <https://librarygo.lpnu.ua/?elbook=muzej-yak-komunikatyvnyj-ta-osvitnij-prostir>
- Гурин, О. М. (2015). *Полікультурне виховання старшокласників у взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів і музеїв мистецького профілю* (Автореф. дис. канд. пед. наук). Інститут проблем виховання НАПН України. <https://surl.li/zbeexg>
- Данилевич, А. (2024). Філарет Колесса: основоположник українського етнографічного музеєзнавства та його внесок у збереження національної культурної спадщини. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*, 159(2), 30-36. <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2024.159.4>
- Довгий, С. О. (ред.), Топузов, О. М., & Бітаєв, В. А. (2020). *Музейна педагогіка в науковій освіті: монографія*. МАН України. <https://doi.org/10.32405/978-617-7945-15-3-2020-111>
- Железник, О., Федорова, І., Журавльова, О., Риб'як, Г., Пилишенко, Т., Харитонова, О., Лозовицька, І., Чоп, О., Шейко, Л., Сабат, В., & Гурин, О. (2017). *Мистецькі зустрічі у «машині часу»: методичний посібник модельних уроків на експозиції музею «Літературний Львів I половини ХХ століття»*. НМЦО.
- Железник, О. (2023). Музейна педагогіка в умовах війни: з досвіду роботи СЗШ № 50 м. Львова та Львівського історичного музею. В С. О. Довгий (Ред.), *Музейна педагогіка в науковій освіті: освітні втрати в умовах війни: збірник матеріалів доповідей учасників Міжнародного круглого столу, 8 червня 2023 р., м. Київ* (с. 150–155). Національний центр «Мала академія наук України». https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Zbirnyk_2023_web.pdf
- Караманов, О., & Цибко, А. (ред.). (2008). *Матеріали до уроків із використанням елементів музейної педагогіки у 5–6 класах (за матеріалами проекту “Школа і музей: працюємо разом”): навчально-методичний посібник*. Полігруп.
- Караманов, О., & Ласкій, І. (2009). Педагогічний марафон як форма ефективної організації взаємодії з учнями у музейному просторі. *Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі: збірник матеріалів загальноукраїнської наукової конференції з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького*, 11 (с. 553-558). АРТ-ПРЕС.
- Караманов, О., & Цибко, А. (ред.). (2009). *Школа і музей: працюємо разом: навчально-методичний посібник із музейної педагогіки (5–8 класи)*. Літопис.
- Караманов, О. (2020). *Теорія і практика педагогічної діяльності музеїв в сучасному освітньому просторі України* (Дисертація доктора педагогічних наук). <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6605>

- Караманов, О., В., & Гурін, О. М. (ред.). (2022). *Культурно-мистецький простір Львова: «варіації прекрасного»*: навчально-методичний посібник з музейної педагогіки. СПОЛОМ.
- Караманов, О. В., & Сурмач, О. І. (ред.). (2023). *Музейна справа в освітньому процесі Педагогічно фахового коледжу*: навчально-методичний посібник. СПОЛОМ. Лабораторія музейної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка. (n.d.). <https://pedagogy.lnu.edu.ua/laboratory/laboratoriya-muzejnoji-pedahohiky>
- Міхно, О. (2025). Музейна справа в Україні: інституціоналізація, персоналії, освітній вимір (за матеріалами енциклопедичного біографічного словника «Педагоги України (друга половина XIX – початок XXI ст.)»). *Науково-педагогічні студії*, (9), 171-192. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2025-9-171-192>
- Музей міста*. (n. d.). https://lviv.travel/ua/places/museums/city-museum?srsltid=AfmVOorSGqI1FxtmLpM6NO_h5DFsmiYY82aCaYSHYhvhyfa1J6ZH6fGe
- Музично-меморіальний музей С. Крушельницької у Львові*. <https://www.salomeamuseum.lviv.ua/news/302.htm>
- Невмержицька, О. (2023). Музейна педагогіка: до визначення поняття. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 67(1), 381-386. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-54>
- Панів, Л. (уклад.). (2008). *Свенцицький Іларіон: бібліографічний покажчик (2-ге вид.)*. ЛНУ ім. І. Франка.
- Сапожник, Д. І. (2013). *Музеєзнавство та музейно-виставкова справа: навчальний посібник*. Видавництво Львівської комерційної академії.
- Снагощенко, В. В. (2010). *Професійна підготовка майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки* (Автореф. дис. канд. пед. наук). <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/733>
- Філіпчук, Н. О. (2020). *Педагогічно-просвітницька діяльність музеїв України (кінець XIX – початок XXI століття): монографія*. Вид-во ТОВ «Юрка Любченка».
- Filipchuk, N., Kvasetska, Y., Bazyl, L., Orlov, V., Vovk, M., & Zahaiska, G. (2021). Museum pedagogy in education: educational, historical, and pedagogical aspects. *Revista on Line De Política E Gestão Educacional*, 25(3), 1844-1859. <https://doi.org/10.22633/rpge.v25iesp.3.15596>
- Hnizdilova, O., Karapuzova, I., Vilkhova, O., & Bursova, S. (2023). Museum Pedagogy in Ukraine: Challenges and Achievements. *Journal of Museum Education*, 48(1), 68–75. <https://doi.org/10.1080/10598650.2022.2147687>
- Ivashko, Y., & Pawłowska, A. (2025). Transformations of Exhibitions in War-Affected Ukraine: 2024 Perspectives on Art-Driven Inclusion and Socialization. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 13 (2), 43–63. <https://doi.org/10.46284/mkd.2025.13.2.3>
- Tymkiv, S. (2024). Museum Education in Ukraine After Russia's Major Invasion. How Institutions are Adapting to New Conditions on the Fly. *Journal of Museum Education*, 49(1), 112–118. <https://doi.org/10.1080/10598650.2023.2298625>

Olga Zheleznyk

PERIODIZATION OF THE DEVELOPMENT OF MUSEUM PEDAGOGY IN LVIV (1991 – 2023)

The article examines the process of development of museum pedagogy in Lviv during 1991–2023, taking into account socio-political, cultural and educational transformations in Ukraine. The scientific discourse of domestic and foreign scientists on the formation of museum pedagogy as an interdisciplinary field that combines educational, cultural and social practices is analyzed. The main factors that influenced its development in the regional context are identified; in particular, the traditions of museum work in the Lviv region, the activities of

educational and scientific institutions, as well as the influence of educational reforms and modern socio-cultural challenges.

The author's periodization of the development of museum pedagogy in Lviv is substantiated, covering three stages: post-Soviet transformation and national-cultural reorientation (1991–2004), the establishment of national stability and cultural practices (2005–2014) and innovative and interactive development (2015–2023). The features of each stage are characterized, in particular, changing the forms and methods of museum-pedagogical activity, strengthening the interaction of museums and educational institutions, and introducing interactive and innovative approaches to learning. Personological context of the formation and development of museum pedagogy in the Lviv region is outlined. It is proven that museum pedagogy in Lviv functions as a holistic system focused on the formation of national identity, civic consciousness and cultural competence of the individual. Its importance in conditions of martial law as a resource for preserving cultural heritage, developing national stability and supporting the educational process is emphasized. The growing role of museum pedagogy in the formation of national identity, civic consciousness and cultural competence of the individual is emphasized, especially in conditions of military challenges. The prospects for the further development of museum pedagogy as an important resource for the modernization of education and the cultural and educational space of Ukraine are outlined.

Keywords: museum, museum pedagogy, periodization of the development of museum pedagogy, Lviv, Lviv region, independence of Ukraine, 1991 – 2023, personology of education.

References

- Aarts, H., & Mazuryk, Z. (Comp.). (2009). *Muzei: menedzhment i osvitnia diialnist* [Museum: management and educational activities]. Litopys. <https://ua.museum-digital.org/object/46732> [in Ukrainian].
- Banakh, V. M., & Baranovska, N. M. (2018). *Ekspozytsiina robota muzeiv* [Museum exhibition work]: navchalnyi posibnyk. Lohos. [in Ukrainian].
- Bielov, Yu., Burashnikova, A., Vitruk, L., Horlova, N., Duzha, L., Zheleznyk, O., Zhuravlova, O., Karamanov, O., Kernychna, S., Kovalenko, O., Laskii, I., Lev, I., Mysko-Pasichnyk, R., Rybiak, H., Sabadash, O., Spivak, L., Fedorova, I., Sheiko, L., & Yaremyshyn, Yu. (2017). *Spohady lvivskoi brukivky* [Memories of Lviv's cobblestones]: metodychnyi posibnyk modelnykh urokiv. NMTsO. [in Ukrainian].
- Danylevych, A. (2024). Filaret Kolessa: osnovopolozhnyk ukrainskoho etnografichnoho muzeieznavstva ta yoho vnesok u zberezhennia natsionalnoi kulturnoi spadshchyny [Filaret Kolessa: the founder of Ukrainian ethnographic museumology and his contribution to the preservation of the national cultural heritage]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriiia* [Bulletin of the Kyiv Taras Shevchenko National University. History], 159(2), 30-36. <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2024.159.4> [in Ukrainian].
- Dovhyi, S. O. (Ed.), Topuzov, O. M., & Bitaiiev, V. A. (2020). *Muzeina pedahohika v naukovii osviti* [Museum pedagogy in science education]: monohrafiia. MAN Ukrainy. <https://doi.org/10.32405/978-617-7945-15-3-2020-111> [in Ukrainian].
- Filipchuk, N.O. (2020). *Pedahohichno-prosvitnytska diialnist muzeiv Ukrainy (kinets XIX – pochatok XXI stolittia)* [Pedagogical and educational activities of museums in Ukraine (late 19th - early 21st centuries)]: monohrafiia. Vyd-vo TOV «Yurka Liubchenka». [in Ukrainian].
- Filipchuk, N., Kvasetska, Y., Bazyl, L., Orlov, V., Vovk, M., & Zahaiska, G. (2021). Museum pedagogy in education: educational, historical, and pedagogical aspects. *Revista on Line De Política E Gestão Educacional*, 25(esp.3), 1844-1859. <https://doi.org/10.22633/rpge.v25iesp.3.15596>

- Hnizdilova, O., Karapuzova, I., Vilkhova, O., & Bursova, S. (2023). Museum Pedagogy in Ukraine: Challenges and Achievements. *Journal of Museum Education*, 48(1), 68–75. <https://doi.org/10.1080/10598650.2022.2147687>
- Huryh, O. M. (2015). *Polikulturene vykhovannia starshoklasnykiv u vzaiemodii zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv i muzeiv mystetskoho profilu [Multicultural Education of Pupils in the Interaction of Secondary Schools and Art Museums]*. (Extended abstract of PhD diss.). Instytut problem vykhovannia NAPN Ukrainy. <https://surl.li/zbeexg> [in Ukrainian].
- Ivashko, Y., & Pawłowska, A. (2025). Transformations of Exhibitions in War-Affected Ukraine: 2024 Perspectives on Art-Driven Inclusion and Socialization. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 13 (2), 43–63. <https://doi.org/10.46284/mkd.2025.13.2.3>
- Karamanov, O. (2020). *Teoriia i praktyka pedahohichnoi diialnosti muzeiv v suchasnomu osvithnomu prostori Ukrainy [Theory and practice of pedagogical activity of museums in the modern educational space of Ukraine]*. (Diss. HD). Starobilsk. <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6605> [in Ukrainian].
- Karamanov, O. V., & Huryh, O. M. (2022). *Kulturno-mystetskyi prostir Lvova: «variatsii prekrasnoho» [Cultural and artistic space of Lviv: "variations of beauty"]*: navchalno-metodychnyi posibnyk z muzeinoi pedahohiky. SPOLOM. [in Ukrainian].
- Karamanov, O. V., & Surmach, O. I. (Eds.), & Shukalovych, A. M. (2023). *Muzeina sprava v osvithnomu protsesi Pedahohichno fakhovoho koledzhu [Museum work in the educational process of the Pedagogical Vocational College:]*: navchalno-metodychnyi posibnyk. SPOLOM. [in Ukrainian].
- Karamanov, O., & Laskii, I. (2009). Pedahohichniy marafon yak forma efektyvnoi orhanizatsii vzaiemodii z uchniamy u muzeinomu prostori [Pedagogical marathon as a form of effective organization of interaction with students in the museum space]. In Beketova, V. M. (Comp.). *Rol muzeiv u kulturnomu prostori Ukrainy y svitu: stan, problemy, perspektyvy rozvytku muzeinoi haluzi (Zbirnyk materialiv zahalnoukrainskoi naukovoï konferentsii z problem muzeieznavstva, prysviachenoï 160-richchiu zasnuvannia Dnipropetrovskoho istorychnoho muzeiu im. D. I. Yavorntskoho) [The role of museums in the cultural space of Ukraine and the world: state, problems, prospects for the development of the museum industry (Collection of materials of the All-Ukrainian scientific conference on the problems of museology, dedicated to the 160th anniversary of the founding of the Dnipropetrovsk D. I. Yavornytsky Historical Museum)]*, 11, 553-558. ART-PRES. [in Ukrainian].
- Karamanov, O., & Tsybka, A. (Eds.). (2008). *Materialy do urokiv iz vykorystanniam elementiv muzeinoi pedahohiky u 5–6 klasakh (za materialamy proiektu “Shkola i muzei: pratsiuemo razom”) [Materials for lessons using elements of museum pedagogy in grades 5–6 (based on materials from the project “School and Museum: Working Together”)]*: navchalno-metodychnyi posibnyk. Polihrup. [in Ukrainian].
- Karamanov, O., & Tsybka, A. (Eds.). (2009). *Shkola i muzei: pratsiuemo razom [School and museum: working together]*: navchalno-metodychnyi posibnyk iz muzeinoi pedahohiky (5–8 klasy). Litopys. [in Ukrainian].
- Laboratoriia muzeinoi pedahohiky Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka [Laboratory of Museum Pedagogy of the Lviv Ivan Franko National University]*. (n.d.). <https://pedagogy.lnu.edu.ua/laboratory/laboratoriya-muzejnoji-pedahohiky> [in Ukrainian].
- Mikhno, O. (2025). Muzeina sprava v Ukraini: instyutsionalizatsiia, personalii, osvithnii vymir (za materialamy entsyklopedychnoho biohrafichnoho slovnyka «Pedahohy Ukrainy (druha polovyna XIX – pochatok XXI st.)») [The Museology in Ukraine: Institutionalization, Personalities, Educational Dimension (Based on the materials of the

- Encyclopaedic Biographical Dictionary "Pedagogues of Ukraine (the second half of the 19th – early 21st century)). *Naukovo-pedahohichni studii [Research and Educational Studies]*, 9, 171-192. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2025-9-171-192> [in Ukrainian].
- Muzei mista.* (n. d.). https://lviv.travel/ua/places/museums/city-museum?srsId=AfmBOorSGqI1FxtmLpM6NO_h5DFsmiYY82aCaYSHYhvhyfa1J6ZH6fGe
- Muzychno-memorialnyi muzei S. Krushelnytskoi u Lvovi [S. Krushelnytska Music and Memorial Museum in Lviv]*. <https://www.salomeamuseum.lviv.ua/news/302.htm>
- Mystetski zustrichi u «mashyni chasu» [Artistic meetings in the "time machine"]*: metodychni posibnyk modelnykh urokiv na ekspozytsii muzeiu «Literaturnyi Lviv I polovyny XX stolittia». (2017). NMTsO. [in Ukrainian].
- Nevmerzhytska, O. (2023). Muzeina pedahohika: do vyznachennia poniattia [Museum pedagogy: towards a definition of the concept]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Current Issues of the Humanities]*, 67(1), 381-386. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-54> [in Ukrainian].
- Paniv, L. (Comp.), & Kots-Hryhorchuk, L. (Ed.). (2008). *Svientsitskyi Ilarion [Svientsitskyi Ilarion]*: bibliohrafichnyi pokazhchuk (2-he vyd.). LNU im. I. Franka. [in Ukrainian].
- Sapozhnyk, D. I. (2013). *Muzeieznavstvo ta muzeino-vystavkova sprava [Museology and museum and exhibition management]*: navchalnyi posibnyk. Vydavnytstvo Lvivskoi komertsiiinoi akademii. [in Ukrainian].
- Snahoshchenko, V. V. (2010). *Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia istorii zasobamy muzeinoi pedahohiky [History teachers'-to-be professional training by implementing museum pedagogy]*. (Extended abstract of PhD diss.). <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/733> [in Ukrainian].
- Tymkiv, S. (2024). Museum Education in Ukraine After Russia's Major Invasion. How Institutions are Adapting to New Conditions on the Fly. *Journal of Museum Education*, 49(1), 112–118. <https://doi.org/10.1080/10598650.2023.2298625>
- Vaidakher, F. (2005). *Zahalna muzeolohiia [General Museology]*: posibnyk (V. Lozynskyi, O. Lianh, & Kh. Nazarkevych, Per z nim.). Litopys. <https://www.scribd.com/document/871806693/Вайдахер-Фр-Загальна-музеологія> [in Ukrainian].
- Verbytska, P. V., & Pasichnyk, R. E. (2017). *Muzei yak komunikatyvnyi ta osvittii prostir [The museum as a communicative and educational space]*: navchalnyi posibnyk. Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. <https://librarygo.lpnu.ua/?elbook=muzej-yak-komunikatyvnyj-ta-osvitnij-prostir> [in Ukrainian].
- Zheleznyk, O. (2023). Muzeina pedahohika v umovakh viiny: z dosvidu roboty SZSh № 50 m. Lvova ta Lvivskoho istorychnoho muzeiu [Museum pedagogy in wartime conditions: from the experience of the Lviv Secondary School No. 50 and the Lviv Historical Museum]. In Dovhyi, S. O. (Ed.), *Muzeina pedahohika v naukovii osviti: osvittni vtraty v umovakh viiny [Museum pedagogy in science education: educational losses in wartime]*: zbirnyk materialiv dopovidei uchasnykiv Mizhnarodnoho kruhloho stolu, 8 chervnia 2023 r., m. Kyiv. Natsionalnyi tsentr «Mala akademiia nauk Ukrainy». https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Zbirnyk_2023_web.pdf [in Ukrainian].

Одержано 09.04.2026 р. Рекомендовано 30.04.2026 р. Оприлюднено 05.06.2026 р.
